

DİSİPLİN TOPLUMU VE HABER SÖYLEMİ: GÖKKUŞAĞI DERNEĞİ'NCE YAPILMASI PLANLANAN YÜRÜYÜŞÜN ENGELLEME SİNE İLİŞKİN HABERLERİN ÇÖZÜMLENMESİ¹

Özlem DORUK²

ÖZET

Bu çalışmada; Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti (LGBT) bireylerin haklarını ve özgürlüklerini savunmak amacıyla kurulan Gökkuşuğu Derneği'nin 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa'da düzenlediği yürüyüşün Bursaspor taraftarı bir grup tarafından şiddete varan eylemlere dönüştürülmesi olayının yazılı basındaki sunumu konu edilmiştir. Çalışmada, Foucault'nun disiplin toplumları olarak tanımladığı modern toplumlarda iktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan normların medya aracılığıyla yeniden üretildiği varsayımından yola çıkılmıştır. Türkiye yazılı basınından 13 gazetenin konuyla ilgili haberleri Teun A. van Dijk'in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılarak çözümlenmiştir. Farklı siyasal çizgileri temsil eden, farklı ideolojik atmosferlere sahip gazetelerin haberleri üzerinde yapılan çözümleme sonucunda, haberlerin tümünde okuyucuya belirli bir çerçeve sunulduğu ve toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretildiği belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Haber Söylemi, Eleştirel Söylem Çözümlemesi, Toplumsal Cinsiyet, Foucault, Disiplin Toplumu

THE DISCIPLINARY SOCIETY AND NEWS DISCOURSE: ANALYSIS OF THE NEWS REGARDING THE FACT THAT THE PLANNED WALKING OF THE GÖKKUŞAĞI UNION WAS PREVENTED

ABSTRACT

This study is concerned with the presentation of the event in the press when the walking arranged on August 6th, 2006 in Bursa by the Gökkuşuğu Union in order to support the rights and freedom of Lesbians, Gays, Bisexuals, Transgenders (LGBT) was prevented violently by a group of Bursaspor fans in a couple of shakes. The supposition that the norms that enable the government to produce power over the individual are reproduced through media in modern societies that Foucault describes as the disciplinary society forms the basis of this study. The related news of the 13 Turkish newspapers are analysed through the critical analysis model of Teun A. van Dijk. As a result of the analysis of the news of the newspapers representing different political ideologies and different ideological atmospheres, it is found out that all the news present a certain perspective to the reader and gender norms are reproduced.

Keywords: News Discourse, Critical Discourse Analysis, Gender, Foucault, The Disciplinary Society

¹ Bu çalışma Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Basın Yayın Doktora programında yer alan ve Doç. Dr. Ömer ÖZER tarafından yürütülen Eleştirel Söylem Çözümlemesi dersi kapsamında hazırlanmıştır.

² Öğr. Gör. Özlem Doruk, Anadolu Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Basın ve Yayın Bölümü, Doktora Öğrencisi, odoruk@anadolu.edu.tr .

1. Giriş

İktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan toplumsal normların yeniden üretiminde medya oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışmada, medyanın toplumsal normların yeniden üretimindeki rolünün anlaşılması amacıyla, 6 Ağustos 2006 tarihinde Gökkuşluğu Derneği'nin Bursa'da düzenlediği yürüyüşün Bursaspor taraftarı bir grup tarafından şiddete varan eylemlere dönüştürülmesi olayının yazılı basındaki sunumu konu edilmiştir. Bursa Valiliği; Lezbiyen, Gey, Biseksüel, Transseksüel ve Travesti (LGBTT) bireylerin hak ve özgürlüklerini savunmak amacıyla Bursa'da kurulan Gökkuşluğu Derneği hakkında, ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur. Gökkuşluğu Derneği ise, kendilerine açılan davayı protesto etmek amacıyla 6 Ağustos 2006 tarihinde “düşünceyi yayma ve açıklama özgürlüğü” kapsamında izinli bir protesto yürüyüşü düzenleyeceğini kamuoyuna duyurmuştur.

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinden sivil toplum örgütleri ve siyasal parti üyeleri Gökkuşluğu Derneği'nin düzenleyeceği protesto yürüyüşüne destek vermek amacıyla Bursa'ya gelmiştir.³ Ancak yürüyüş, Bursaspor taraftarlarından oluşan bir grubun yürüyüşün yapılacağı Setbaşı Köprüsü'nde toplanarak linç girişiminde bulunması üzerine polis tarafından LGBTT bireylerin “can güvenliklerinin sağlanamayacağı” gerekçesiyle engellenmiş ve iptal edilmiştir. Olayın öncesinde yaşanan gelişmelere bakıldığında, Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun linç girişimlerinin önceden planlandığı görülmektedir. Bursasporlu Esnaf ve Sanatkârlar Derneği üyesi bir grup yürüyüşten bir gün önce bir basın açıklaması yaparak Bursa'nın adının lekelenmesine izin vermeyeceklerini duyurmuş, Dernek Başkanı Fevzinur Dünder şehre gelecekleri açıkça tehdit etmiştir. Öte yandan, yürüyüşün yapılacağı tarihten önce Bursaspor taraftar gruplarının sosyal medya forumlarında Gökkuşluğu Derneği'ne yönelik homofobik bir kampanya yürüttüğü belirlenmiştir (Dinçel, 2006).

Bu çalışmada, Foucault'nun disiplin toplumları olarak tanımladığı modern toplumlarda iktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan normların medya

³ Kaos GL ve Lambdaİstanbul Dernekleri, Günyüzü Kadın Kooperatifi, İnsan Hakları Derneği (İHD), Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Eğitim-Sen, Sağlık Emekçileri Sendikası yürüyüşe destek vermiş, Ankara ve İstanbul'dan eylemciler otobüslerle Bursa'ya gelmiştir.

aracılığıyla yeniden üretildiği varsayımından yola çıkmıştır. Bu açıdan, Türkiye’de yazılı basın, 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa’da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün Bursaspor taraftarı bir grup tarafından engellenmesi olayı bağlamında, devletin/siyasal iktidarın toplumsal cinsiyet normlarını ve heteroseksist cinsiyet rejimini meşru ve tek cinsel model olarak yeniden ürettiği tespit edilmiştir.

Bu çalışmada yapılan eleştirel haber çözümlemesine Türkiye’deki yazılı basından 13 gazete dâhil edilmiştir. Çözümleme için 7 Ağustos 2006 tarihli Bugün, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Vatan ve Zaman gazetelerinde konuyla ilgili yayımlanan haberler ele alınmıştır. İncelenen Vakit, Akşam, Halka ve Olaylara Tercüman, Güneş ve Evrensel gazetelerinde ise olaylarla ilgili herhangi bir habere yer verilmediği saptanmıştır. Sözü edilen beş gazetenin olaya haber değeri atfetmemeleri, LGBTT bireylerin karşılaştıkları hak ihlallerinin toplumun belli kesimleri tarafından göz ardı edildiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Eleştirel söylem çözümlemesi, haberde yer alan ideolojik unsurların seçilen dil formları içerisinde yerleştirildiği ve kolayca görünemeyeceği noktasından hareket etmekte ve haber söylemine yerleşmiş ideolojik unsurların ancak eleştirel söylem çözümlemesi ile ortaya konabileceğini vurgulamaktadır. Bu nedenle, medya dilinin rolünün eleştirel bir şekilde çözümlenmesi gerekmektedir. Haber söylemindeki ideolojik pratiklerin ortaya konulmasıyla toplumsal eşitsizliklerin nasıl yeniden üretildiği de ortaya konulabilmektedir (Özer, 2008: 400). Eleştirel söylem çözümlemesi alanında Teun A. van Dijk ve Norman Fairclough öne çıkan isimlerdir. Fairclough yaklaşımını söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkeze alarak, eleştirel dilbilim üzerine kurmuş ve haber üzerine yoğunlaşmamıştır (Özer, 2001a: 17; Özer, 2008: 400). Bu nedenle Fairclough’un eleştirel söylem çözümlemesi modeli bu çalışmada kullanılmamıştır.

Bu çalışmada haberin söyleminde yer alan ideolojik unsurların ortaya konulabilmesi için metin dilbilimi bulgularına dayanarak gazete haberlerini sistematik bir biçimde inceleyen ve haberi kamu söyleminin bir formu olarak kabul eden Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılmıştır (van Dijk, 1988: 9). van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modelinin kullanılmasının

nedeni haberin yapısını ve ideolojik sunumunu ortaya koyması bakımından diğer yaklaşımlar içinde öne çıkmasıdır.

2. Kuramsal Ardalan

[...] günümüzde parmaklığın en dar olduğu, kara boşlukların çoğaldığı bölgeler, cinsellik ve politikaya ait bölgelerdir: söylem sanki, cinselliğin korunmasız kaldığı ve politikanın da uzlaşmacılaştığı o saydam veya tarafsız öge olmak şöyle dursun, bunların, ayrıcalıklı bir tavırla, en korkutucu güçlerinden bazılarını harekete geçirdikleri alanlardan biriymiş gibi...(Foucault, 1987: 24).

Michel Foucault, söylem, bilgi ve iktidar ilişkisi, evrensel gerçeğin anlamsızlığı ve öznesiz tarih anlayışı üzerine odaklandığı çalışmalarında toplumsal kurama önemli katkılar sunmuştur. Foucault, bilgi ve iktidar arasında kurduğu ilişki ve iktidarın heryerdeliği kavramı ile iktidarın şekilsiz olduğunu, merkezi olarak devlette odaklanmadığını ve mikro-iktidar biçimlerinin var olabileceğini gösteren ilk düşünürlerden biri olarak karşımıza çıkmıştır (Akay, 1995: 11).

Foucault'ya göre *söylem* “mantıksal tutarlılığa dayanan bir düşünme biçiminin yazılı ya da sözlü olarak dile getirilişi, bir sistem ya da kavramla ilgili bilimsel konuşmaların ve yazıların tümü”dür. “Söylem, söylenen her türlü şey içinde belli bir sistemlilik içine girebilen ve kendileriyle birlikte düzenli bir iktidar etkisi meydana getirebilen ‘ifade’lerin (énoncé’lerin) bütünüdür.” (Aktaran: Timur, 2005: 65) ve “bir ve aynı söylemsel oluşuma bağlı ifadelerin toplamından ibarettir.” (Urhan, 2000: 21). Foucault'ya göre söylem, her türlü öz göndermenin, her türlü iç oyunun, her türlü metaforik çarpıtmanın ortadan kaldırıldığı bir dil olarak kendi dışındaki şeyleri ve fikirleri saydam bir biçimde temsil etmektir (Megill, 1998: 314). Kısaca söylem; farklı alanlara ait olabilen, ancak ortak çalışma kurallarına uyan bir ifadeler birliğidir. Bu kurallar dilbilimsel ya da biçimsel değil, tarihsel olarak belirlenmiştir (Revel, 2012: 114).

Foucault'nun *söylemsel oluşum* olarak tanımladığı ifade birlikleri; cümle düzeyinde dilbilgisel bağlarla, önerme düzeyinde mantıksal bağlarla, anlatım düzeyinde psikolojik bağlarla birbirine bağlanmamış, ancak ifade düzeyinde birbirine bağlanmış bulunan sözel edimlerin tümüdür (Urhan, 2000: 21). Foucault'ya göre söylemsel oluşumlar bilim adı verilen şeyden farklı bir yapı ve düzeydeki

birliklerdir. Söylemsel oluşumları belirginleştirmek için bilimsel ve bilimsel olmayan ayrımı yapmak doğru değildir. Kendisine bilgi adı verilen şey bir pozitiflik sisteminden hareketle oluşan ve bir söylemsel oluşumun birliği içerisinde gösterilmiş olan bütündür. Kısaca Foucault, söylemsel oluşumları bir bilim olarak değil, bilgi olarak ele almakta; karmaşık bir birlik olan söyleme bir bilimi bir başka bilimden ayırt edecek ölçütlerin uygulanamayacağını ifade etmektedir (Urhan, 2000: 27, 28). Bu açıdan “söylemlerin Foucaultcu arkeolojisi” bir dilbilimsel çözümleme değil, “pratiklerin doğuşuna yol açtıkları söylemsel düzenlerin ortaya çıkış koşulları üzerine bir sorgulamadır” (Revel, 2012: 115).

Foucault, söylemin teorik bir oluşum olduğu kadar toplumsal bir pratik olduğunu vurgularken, söylemin bilgiyi olduğu kadar güç ve iktidarı da içerdiğini, belirli bir söylemin sınırları içinde somutlaşan kategorilerin bilginin yanı sıra güç ve iktidarı da yarattığını belirtmiştir (Urhan, 2000: 19). Foucault 1975’te yayınlanan “Gözetleme ve Cezalandırma”⁴ adlı eserinde “düzgüleştirme iktidarı”nın sadece hapisane yoluyla değil, sağlık, bilgi ve rahatlık sağlamaya yönelik tüm toplumsal mekanizmalarla yürütüldüğünü vurgulamıştır. Foucault bu çalışmasında, bilginin iktidar ile iç içe geçtiği bir bakış açısı sunmuş, hem öznelleştirme hem de nesnelleştirme biçimi alan bir iktidar kavramı geliştirmiştir (Merguoir, 1986: 143, 144).

Foucault’da iktidar devlet aygıtının dışında, üstünde, yanında çok daha küçük düzeyde işlev gören iktidar mekanizmalarıyla birlikte algılanmalıdır (Keskin, 2012: 43). Foucault, iktidarın işleyişinden söz ederken sadece devlet aygıtından değil, bireylerin günlük davranışlarından, bedenlerine varıncaya kadar üzerlerinde işleyen bir iktidarlardızisinden söz etmiştir (Keskin, 2012: 48). Foucault’ya göre, iktidar gerçekliği hem nesnelere etki alanını hem de doğruluğun göreneklerini yaratarak belirlemektedir. Bu nedenle hem birey hem de ondan elde edilecek bilgi bu yaratımın bir ürünüdür (Merguoir, 1986: 143, 144). Foucault iktidarın “ortaya konuş biçimi” ile değil, “hangi araçlarla yürütüldüğü” ile ilgilenmiş; iktidarın insan davranışları

⁴ Kitabın orijinal adı “Surveillances et Punitions Naissance de la Prison”dır. Türkçeye “Hapishanenin Doğuşu” adıyla M. Ali Kılıçbay tarafından çevrilmiştir. Michel Foucault, **Hapishanenin Doğuşu**, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 2006.

üzerindeki etkisini vurgulamıştır. Foucault'ya göre “İktidar yalnız özgür öznelere ve özgür oldukları sürece uygulanır.” (Merguoir, 1986: 145). Böylece, iktidar ürettiği söylemle birey üzerinde egemenlik kurarken, bireyleri kontrollü özneler haline getirmektedir.

Foucault'ya göre normalleştirici bir iktidar ve onun bilgisi sayesinde normal ve dengeli insan oluşmuştur. Normun bireyleri bölümlere ayırmanın ölçütü halini aldığı norm toplumu ise bitip tükenmek bilmeyen bir görünürlük, sınıflandırma, hiyerarşikleştirme, nitelendirme, sınırların oluşturulması, teşhis koyma gibi gözetleme ve kontrol sistemine gereksinim duymaktadır (Keskin, 2012: 78). İktidar yalnızca baskı uygulamaktan, bastırmaktan, engel olmaktan ve cezalandırmaktan ibaret değildir. Arzuyu yaratan, zevki kışkırtan, bilgiyi üreten iktidar etkisini daha derinlere nüfuz ettirmektedir. Ona göre, “iktidar kendini bastırmakla, gerçeğe erişmeye sınır çekmekle, bir söylemin ifade edilmesini engellemekle sınırlamaz: iktidar bedeni çalıştırır, davranışa nüfuz eder, arzu ve zevkle iç içe girer, işte onu bu çalışma içinde suçüstü yakalamak gerekir; yapılması gereken şey bu analizdir.” (Keskin, 2012: 49).

Foucault mikro-iktidar analizleri yaptığı “Gözetleme ve Cezalandırma” adlı eserinde benliğin gözetleme ve denetim ağları ile bireyselleştirilmesiyle bağlantılı olarak bilgi ve iktidar ilişkisini ön plana çıkartmıştır. Modern toplumlarda insan yaşamına ilişkin hapishane, okul, hastane vb. kurumların ve söylemlerin ortaya çıkardıkları bilginin bireyin yaratılmasına etki ettiğini vurgulayarak bir dış iktidardan söz etmiştir (Urhan, 2000: 9). Foucault'ya göre modernizm tüm toplumu “disiplin toplumu” haline getiren, burjuva rasyonalizminin yarattığı normların toplumun her alanını kontrolü altına aldığı bir süreçtir (Timur, 2005: 68). İktidarın yarattığı kurumlar ve söylemler birey üzerinde tahakküm kuran bir bilgi sistemine dönüşmüş, bireyi uygun bir özne, itaatkâr bir beden haline getirmiştir.

Foucault'da cinsellik bedeninin fizyolojisiyle ilgili bir söylem olarak değil, iktidarın bir uzantısı olarak görülmektedir (Revel, 2012: 35). Ona göre cinsellik “yeniden onun dışına atılacak olan bireyin bir unsurunun öznelleşme formu altında insanların kimlikleriyle bağlanmaya zorlandıkları bu bağın kurucusudur.” (Revel: 36). Din, bilim, ahlak, siyaset ve ekonomiye ilişkin uygulamalar ve söylemler

cinselliği hem bir iktidar ilkesi hem de özneleştirme aracı haline getirmektedir (Revel: 36). Foucault, iktidar ilişkilerinin öznel temsil tarafından ikame edilmek zorunda kalmadan maddi olarak bedenlerin derinliğine nasıl etki edebildiğini göstermeyi amaçlamıştır.

Ona göre iktidarın bedene ulaşması sadece insanların bilincinde içselleşmesi ile açıklanamaz. Cinsellik hem kendimizi tanıdığımız, hem de kendimizi tarihsel ve kültürel bir fenomen olarak kaydettiğimiz bir bedensel-iktidar ağından, bir biyo-iktidardan yola çıkarak doğmaktadır (Keskin, 2012: 110). Toplumsal yapı içinde bir kadın ile erkek, öğrenci ile öğretmen, bilen ile bilmeyen arasındaki iktidar ilişkileri, büyük iktidarın düpedüz bir yansıması değil, onun işlev görebilmesini mümkün kılan koşullardır (Keskin: 110). Devletin mevcut şekliyle işleyebilmesi için erkekte kadına, yetişkinden çocuğa uzanan, kendine özgü biçimleri ve görece özerklikleri olan spesifik tahakküm ilişkileri olması gerekmektedir (Keskin: 111).

“Cinselliğin Tarihi” adlı eserinde iktidarın egemenliği altındaki bireyden söz ederken, bu sefer dışsal bir iktidardan değil, bedenin içinden gelen bir iktidardan söz etmiştir. Foucault’ya göre, toplumların cinselliğe ilişkin değer yargıları, düşünceleri öğretilmiş bir merakın ve sorgulamanın ürünüdür: “Cinselliğe ilişkin müthiş bir merakın kışkacındayız, cinselliği sorgulamakta inat ediyor, onu ve ondan söz edilmesini dinlemeye doyamıyor, gizliliğini zorlayacak tüm büyülü halkaları yaratmaya yatkın görünüyoruz” (Foucault, 1993: 83). Foucault’ya göre, 18. yüzyıldan itibaren cinsellik tarihi bir yapı, iktidarın pratiğine ve söylemine bağlı farklı bir söylem olmuştur. Yöneticiler, halkı kontrol edilmesi gereken bir nesne haline getirmiştir (Akay, 1995: 107). Cinselliğin nasıl yaşanması gerektiğini, hangi sınırlar içinde yaşanması gerektiğini, cinsellik ile ilgili merakımızı ve bu merakın sınırlarını belirleyen de iktidardır. İktidar toplumsal düzene yön verirken cinsel egemenliği de tekelinde bulundurmıştır.

Cinsellik, iktidarın düzeneklerine bağlı olarak yükselen bir gelişme göstermiştir. Foucault’ya göre 17. yüzyıldan bu yana cinselliğe destek olan düzen üreme ile ilgili değil, “bedenin bir bilgi nesnesi ve iktidar ilişkileri içindeki bir öge olarak değer kazanmasıyla” ilgilidir (Foucault, 1993: 82). Bu süreçte ailenin rolü cinselliği yerleştirmek ve ona dayanak vazifesi görmek olmuştur. “Aile, evlilik bağı

sistemlerinin içinden bugüne değin tanımadıkları yeni bir iktidar taktiğinin geçmesine izin vererek, evlilik bağının ayrıcalıklarıyla türdeş olmayan bir cinsellik üretimini” sağlamıştır (Foucault: 82, 83).

18. yüzyıldan itibaren halkın genel ve dini kabullerinin kurumsallaşması ile halkın cinsel yaşamına karışmak da kurumsallaşmış, cinsellik yalnızca bireyin kendisini değil, devleti de ilgilendiren bir uğraş halini almıştır (Akay, 1995: 108). İktidarın ürettiği bilgi ve yarattığı normlar ile cinselliği tekelinde bulundurması yalnızca cinsellikle ilgili bir durum değildir. Foucault’nun disiplin toplumları olarak tanımladığı modern toplumlarda, iktidar yarattığı normlar sayesinde bireyleri denetim altına almıştır. İktidar cinselliğe ilişkin konularda yarattığı normlar ile gücünü yeniden üretmiş, toplumsal ilişkilerin kendi çıkarları doğrultusunda düzenlenmesini sağlamıştır. İktidarlar bireyi nesneleştirirken, normlar ile nesneleşen bireyler arasında iletişim kurulmuştur. Grup birey olarak nesneleştirildiğinde norm bir referans sistemi halini almış ve tahakkümün görünür kılınması sağlanmıştır (Akay: 103).

Görülebilen her şeyin denetlenebildiği ve sürekli denetime tabii tutulan bir toplumda iktidar tarafından üretilen normların dağıtımı ve yeniden üretimi için iletişim daha da önem kazanmış, iletişimsel akıl öne çıkmıştır. Normların dağıtımı için her şeyin her şey ile iletişim halinde olması gerekliliği, günümüz toplumunun ve bireyin iletişiminin denetim altında tutulduğunun da bir göstergesidir (Akay: 102). Bu durum kültürel çalışmaların, medyanın egemen ideolojinin ve normların üretim alanlarından biri olduğuna ilişkin vurgusuyla da paralellik göstermiştir.

Kültürel çalışmalarda medya, egemen iktidarın kurumsal ve ideolojik yeniden üretim merkezi olarak nitelendirilmektedir. Söylem çözümlemesi ile medya metinlerinin, haberlerin toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolü sergilenmeye çalışılmaktadır. Söylem çözümlemesi ile yazılı, sözlü ve görsel metinlerin içindeki ideolojik unsurların ortaya konması sağlanmaktadır. Söylem çözümlemesi ile dilin ve temsilin nasıl üretildiğinin yanı sıra, temsil, anlam, iktidar arasındaki ilişkiler, kimlikler ve öznelliklerin oluşumu da incelenmektedir (Özer, 2001a: 48, 49).

Medya metinlerinin incelendiği, eleştirel haber araştırmalarının yapıldığı bir diğer alanda Eleştirel Söylem Çözümlemesi alanıdır. Eleştirel Söylem Çözümlemesi, dilsel yapıları dilbilim yöntemlerinden faydalanarak sistemli bir şekilde açıklamayı amaçlamaktadır (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 166). “Bakmak ve görmek arasındaki farkın bilimsel yöntemleştirilmesi” olarak da düşünülebilecek Eleştirel Söylem Çözümlemesi, haberde yer alan ideolojik unsurların seçilen dil formları içerisine yerleştirildiği ve kolayca görünemeyeceği noktasından hareket etmektedir (Büyükkantarcıoğlu: 167).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi, haber söylemine yerleşmiş ideolojik unsurların ancak eleştirel bir çözümleme yöntemi ile ortaya konabileceğini ve medya dilinin rolünün eleştirel bir şekilde analiz edilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Haber söylemindeki ideolojik pratiklerin saptanması ile sosyal eşitsizliklerin yeniden üretiminin nasıl gerçekleştiğinin de ortaya konulabileceğini savunmaktadır (Özer, 2008: 400). Eleştirel Söylem Çözümlemesi, dil örneklerini tarihsel ve toplumsal bağlamlarıyla birlikte ele alır. Bu açıdan varış noktası da dilsel değil, toplumsal ve politiktir (Büyükkantarcıoğlu, 2012: 169). Eleştirel Söylem Çözümlemesi’ne göre, toplumsal bir eylem biçimi olarak söylem toplumsal problemlere yöneliktir ve güç ilişkilerini yansıtmaktadır (Büyükkantarcıoğlu: 171).

Eleştirel Söylem Çözümlemesi alanında; toplumsal cinsiyete dayalı kimlik ve eşitsizlik, kadın çalışmaları, ulusal ve etnik kimlikler, haber, reklam ve popüler kültür söylemi, tarih yazımı söylemi, küreselleşme en fazla ele alınan konulardır. Bu alanda öne çıkan iki isim, Teun A. van Dijk ve Norman Fairclough’dur. Fairclough, yaklaşımını söylem olarak dilin kavramsallaştırılmasını merkeze alarak, eleştirel dilbilim üzerine kurmuş ve haber üzerine yoğunlaşmamıştır (Özer, 2001a: 17). Bu nedenle çalışma kapsamında gazete haberlerini sistematik bir biçimde incelemeye imkân tanınması açısından Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılmıştır.

3. Teun A. van Dijk’in Eleştirel Söylem Çözümlemesi Modeli

Bu çalışmada, 6 ağustos 2006 tarihinde Bursa’da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün Bursaspor taraftarı bir grup tarafından engellenmesi

ile ilgili haberler Teun A. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modeli çerçevesinde çözümlenmeye çalışılmıştır. van Dijk'a göre eleştirel söylem çözümlemesi, söylemin kendisinden kaynaklanan ya da sonuçlanan eşitsizlik, haksızlık, güç ve iktidarın kötüye kullanılmasının söylemsel boyutlarıyla ilgilenmelidir. İdeolojik söylem çözümlemesinde, metnin bir parçasıyla ima edilen anlamları ortaya çıkartmak, eleştirel incelemenin güçlü bir aracı olarak kullanılabilir (Özer, 2001a: 54). van Dijk, söylemin yapıları, stratejileri ve süreçleriyle birlikte ideolojinin yeniden üretiminde oynadığı role ilişkin net bir çözümlenmeye gereksinim olduğunu vurgularken, ortaya çıkarttığı modelle bu boşluğu doldurmaktadır.

Teun A. van Dijk, haber anlatısını sentaktik ve semantik olmak üzere iki dilsel çözümleme türünde ele almaktadır. Sentaktik çözümlemede, analiz birimi olarak haber metninde kullanılan cümlelerin gramatik yapılarına odaklanırken, semantik çözümlemede ise sözcüklerin, cümlelerin, kısaca bütün söylemin anlamı üzerinde durulması öngörülmektedir. van Dijk'ın eleştirel söylem çözümlemesi modeli makro yapının ve mikro yapının ayrı ayrı çözümlendiği iki ana bölümden oluşmaktadır. Makro yapı incelemesi haber anlatısında işlenen temayı yansıtan, haber üretiminde kullanılan şemanın incelenmesidir. Haber üretimi profesyonel rutinler altında sürekli olarak yapılmakta ve bu üretim bir şema tarafından organize edilmektedir (van Dijk, 1988: 15). Başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olayın taraflarının yorumları/değerlendirmeleri, fotoğraflar vb. unsurlar makro yapı içerisinde ele alınmaktadır (Özer, 2001a: 83).

van Dijk'ın modelinde çözümlemenin yapıldığı bir diğer bölüm de mikro yapıdır. Mikro yapı çözümlemesinde; sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmaktadır. Sentaktik çözümlemede cümlelerin basit/karmaşık, aktif/pasif yapılarına bakılarak bir analiz yapılmaktadır. Haber metninde kullanılan sözcükler de ideolojik yapılanmanın anlaşılması açısından mikro yapı içinde analizi edilmektedir. Sözcük seçimlerine bakılarak sosyal aktörler hakkındaki temel inanç ve ideolojiler ortaya konmaktadır. Bölgesel uyum olarak adlandırılan çözümlemede ise haber metninde ardı ardına gelen cümleler arasında

oluşturulmaya çalışılan nedensel, işlevsel ve referansal ilişkiler ortaya çıkarılmaya çalışılmaktadır.

4. Haber Metinlerinin Çözümlemesi

6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa'da Bursaspor taraftarı bir grubun LGBTT bireylerce yapılmak istenen protesto yürüyüşünü engellemesi ile ilgili haberlerin çözümlemesi için olayın yaşandığı günün ertesi günü olan 7 Ağustos 2006 tarihi esas alınarak, 13 gazetenin haberleri taranmıştır.

Yapılan gazete taramasında; 7 Ağustos 2006 tarihli Bugün, Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Radikal, Sabah, Vatan ve Zaman gazetelerinde konuyla ilgili 1'er haber yayımlandığı saptanmıştır. Bu gazeteler içinde yalnızca Hürriyet gazetesi olaya ana sayfada da yer vermiş ve gazetenin "Gündem" bölümünde (14. sayfa) tam sayfa olarak konuyu işlemiştir. Milliyet gazetesi de habere "Yurttan Haberler" bölümünde (5. sayfa) yarım sayfa olarak yer vermiştir. Diğer gazeteler ise habere oldukça az yer ayırmış; Cumhuriyet, Radikal ve Zaman gazeteleri olaya tek bir sütunda, fotoğrfsız olarak aktarmıştır. Akşam, Evrensel, Güneş, Halka ve Olaylara Tercüman ve Vakit gazetelerinde ise olayla ilgili herhangi bir habere yer verilmediği saptanmıştır.

4.1. Makro Yapı: Tematik ve Şematik Çözümleme

Haber anlatıları makro önermelerden oluşmakta ve haberci haber anlatısındaki temayı oluştururken bazı makro kurallar uygulamaktadır. Başlıklar, haber girişleri, spotlar ya da haber metninin ilk paragrafı, ana olay, haber kaynakları, ardalın ve bağlam bilgisi, olayın taraflarının yorumları/değerlendirmeleri, fotoğraflar vb. unsurlar makro yapı içerisinde ele alınmaktadır (Özer, 2001a: 83).

4.1.1. Tematik Yapı İncelemesi

Haberin ana fikrini veren tematik yapı enformasyon eksiltimi, kurgulama ve genelleştirme şeklinde sıralayabileceğimiz üç aşamalı bir şekilde oluşturulmakta, böylece uzun bir metin kısaltılarak okuyucuya özetleme yapılmaktadır. Tematik yapıda; başlıklar, haber girişleri, spotlar, spot olmadığı durumlarda haber metninin ilk paragrafı, haberin tek paragraftan oluştuğu durumlarda haberin ilk cümlesi incelenmektedir. Çalışmamızda ele alınan konuyla ilgili haberlerin büyük bir kısmı

tek paragraftan oluştuğu için incelemede söz konusu haberlerin ilk cümleleri haber girişi olarak kullanılmıştır.

4.1.1.1. Başlıklar

İncelenen haber başlıklarında yer, dönem, zaman gibi enformasyonlara yer verilmediği, bir enformasyon eksiltimine gidildiği belirlenmiştir. Ayrıca bazı semsiye kavramlar etrafında bir genelleştirme ve kurgulama yapılarak okuyucu kitlenin haberi belli bir görüş çerçevesinde okumaya yönlendirildiği tespit edilmiştir.

7 Ağustos 2006 tarihli haber başlıkları aşağıdaki gibidir;

1. Yürüyüş 'güvenlik' gerekçesiyle iptal (Bugün, 7 Ağustos 2006)
2. Bursa'da yürüyüş gerginliği (Cumhuriyet, 7 Ağustos 2006)
3. 3 metre bile yürüyemediler (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)
4. Eşcinseller yürüyemedi (Milliyet, 7 Ağustos 2006)
5. Bursa'da tehdit edilen eşcinseller yürüyemedi (Radikal, 7 Ağustos 2006)
6. Sporseverler eşcinsel yürüyüşünü engelledi (Sabah, 7 Ağustos 2006)
7. 'Bir avuç dönme dua edin polise' (Vatan, 7 Ağustos 2006)
8. Gökkuşuğu Derneği'nin yürüyüşü iptal (Zaman, 7 Ağustos 2006)

6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa'da yaşanan olayları anlatan haber metinlerinde kullanılan haber başlıkları haberin ana temasını yansıtır niteliktedir. Tema 'eşcinsellerin yürüyüşünün engellenmesi' üzerinden belirlenmiştir. Habere konu olan olay ve haber teması ana başlıklara bakılarak anlaşılabilir.

Başlıklarda enformasyon eksiltimine gidildiği belirlenmiştir. 2 ve 5 no'lu başlıklar dışında, olayın yaşandığı yer ve zamana ilişkin bir bilgiye başlıklarda yer verilmediği görülmüştür. 1, 2, 3 ve 7 no'lu başlıklarda "yürüyemediler" sözcüğü ile bir kurgulama yapılmış, ancak olayın tarafları ile ilgili hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Örneğin; 3 no'lu başlıkta, Hürriyet gazetesinin haberinde "yürüyemediler" sözcüğü ile bir kurgulamaya gidilmiş, kimin yürüyemediği bilgisine ise yer verilmemiştir. Genel olarak tüm başlıklarda olayın nerede, ne zaman ve kimler arasında yaşandığına ilişkin bilgilerin tam olarak verilmediği görülmüştür.

Haber başlıklarında genelleştirme yapıldığı tespit edilmiştir. 4, 5, 6 ve 7 no'lu başlıklarda yürüyüş yapmak için Bursa'da toplanan LGBTT bireylerden, sivil toplum örgütleri ve siyasal parti üyelerinden oluşan grup “eşcinseller” olarak nitelendirilerek genelleştirilmiştir. Nitekim eşcinsel sözcüğü yürüyüşü yapmak isteyen LGBTT bireyleri temsil etmemekte, bu grup haber başlıklarında verildiği gibi sadece eşcinsellerden oluşmamaktadır. Bir başka genelleştirme örneği, 6 no'lu başlıkta tespit edilmiştir. Sabah gazetesinin haber başlığında şiddete varan eylemlerle yürüyüşü engelleyen grup ‘sporseverler’ olarak nitelendirilmiştir.

Vatan gazetesinin haberin sunumunda kullandığı ‘Bir avuç dönme dua edin polise’ (7 no'lu başlık) başlığı ise oldukça radikal bir örnektir. Gazete, Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun yürüyüşü engelleme eylemi sırasında attığı sloganlardan alıntılanan bir cümleye yer vermiş ve bunu tırnak içinde vurgulamıştır. Bu başlık tırnak içinde verilmiş olsa bile egemen anlayışın yeniden üretimine, şiddete varan eylemlerin meşrulaştırılmasına hizmet etmektedir. Genel olarak haber başlıklarında ideolojik unsurların, toplum tarafından meşru kabul edilen cinsel normları destekler nitelikte ifadelerin yer aldığı ve okuyucunun daha haber metnini okumadan habere konu olan olayla ilgili yönlendirildiği tespit edilmiştir.

4.1.1.2. Haber Girişleri

Haber şeması içinde başlıklardan sonra gelen haber girişleri, haber metnini özetleyen ve ana olayı aktaran bölümler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çalışma kapsamında incelenen gazeteler içinde Bugün, Cumhuriyet, Radikal, Sabah ve Zaman ve gazetelerinde haber metninde spot kullanılmadığı görülmüştür. Bu nedenle, söz konusu gazetelerin haber metninin ilk paragrafı (Radikal ve Sabah), tek paragraftan oluşan haberlerin ise ilk cümleleri (Bugün, Cumhuriyet ve Zaman) haber girişi olarak değerlendirilmiştir.

Valilikten izinli 1'inci Bursa Eşcinseller Buluşması için toplanan eşcinseller, protestolar nedeniyle 3 metre bile yürüyemedi. İstanbul'dan 2, Ankara'dan 1 otobüsle Bursa'da buluşan eşcinseller, dernek binasına dönmek zorunda kaldı. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Bursaspor taraftarı 500 kişilik bir grup, eşcinsellerin protesto yürüyüşünü engelledi. Yeterli güvenlik önlemi alınmadığını söyleyen eşcinseller, eylemden vazgeçti (Milliyet, 7 Ağustos 2006)

Bursa'da Gökkuşığı Derneği tarafından düzenlenen ve geleneksel hale getirilmeye çalışılan 1'inci Eşcinsel Yürüyüşü, sporseverlere takıldı. Polisin geniş güvenlik önlemi aldığı yürüyüş öncesi, ligde ilk maçlarını oynayacak yüzlerce Bursasporlu ile kendilerine destek veren Ankaragücü taraftarı, yürüyüşe engel oldu. (Sabah, 7 Ağustos 2006)

TARAFTARLAR “Burası Bursa, buradan çıkış yok” diye slogan atıp protesto gösterisi yapınca eşcinsellerin yürüyüşü iptal edildi (Vatan, 7 Ağustos 2006)

Öncelikle haber girişlerinde ne, ne zaman, nerede, nasıl, neden ve kim sorularının karşılıklarının olup olmadığının değerlendirilmesi gerekmektedir. Hürriyet gazetesinin haber girişine baktığımızda olayla ilgili okuyucuya bazı bilgilerin aktarıldığını görülmüştür. Başlıkta “yürüyemediler” sözcüğü ile kurgulanan grubun kim olduğu haber girişinde açıklanmıştır. Ayrıca yürüyüşün nerede yapılmak istendiği, valilikten izinli olduğu gibi bilgilere de yer verilmiştir. Ancak protesto eden ve yürüyüşe engel olan tarafla ilgili bir bilgi verilmemiştir.

Vatan gazetesinin verdiği haber girişinde ise ana olaya ilişkin bilgilerin hala verilmemiş olduğu ve olayın okuyucuya aktarılmadığı tespit edilmiştir. Yürüyüşe engel olan grup ‘taraftar’ sözcüğü ile genelleştirilerek sunulmuş, bunun dışında olayın neden ve nasıl yaşandığına ilişkin bir bilgiye yer verilmemiştir. Milliyet gazetesinin haber girişinde, ana olayın başlıkta verilen temayla uyumlu bir şekilde aktarıldığı görülmüştür. ‘Taraftar grubu’ ve ‘eşcinseller’ yaşanan olayın tarafları olarak gösterilmiştir. Ayrıca, güvenlik önlemi alınmadığı gerekçesiyle eşcinsellerin eylemden vazgeçtikleri vurgulanmıştır. Bu noktada olayın taraflarından biri olan ve güvenlik önlemi alması gereken kolluk güçlerinden söz edilmediği tespit edilmiştir. Sabah gazetesinin haber girişinde başlıkta verilen temaya uygun olarak haber özetlenmiş; olayın nerede, nasıl gerçekleştiği ve olayın taraflarının kimler olduğu bilgilerine yer verilmiştir. Diğer gazetelerin haber girişlerinden farklı olarak polis de olayın taraflarından biri olarak gösterilmiştir.

4.1.1.3. Fotoğraflar

Makro yapı içinde yer alan fotoğraflar haber anlatısındaki temayı oluşturan tematik yapının bir unsuru olarak ele alınmaktadır. İncelenen haberlerde kullanılan fotoğraflara bakıldığında haber anlatısında oluşturulmaya çalışılan temayı destekler

nitelikte görsel malzemelerin kullanıldığı görülmüştür. Haber ile ilgili görsel malzemelerin gazetelerdeki dağılımına bakıldığında; Bugün ve Vatan gazetelerinin 2'ser, Hürriyet gazetesinin 5, Milliyet gazetesinin 4 ve Sabah gazetesinin 1 adet fotoğraf kullandıkları saptanmıştır. Cumhuriyet, Radikal ve Zaman gazetelerinde ise haber sunumunda fotoğraflara yer verilmemiştir.

Sabah gazetesinde yer alan tek fotoğrafta, iki travestinin başları önlerine eğik yürürken çekilmiş fotoğrafları kullanılmıştır. Diğer gazetelerde ise hem taraftar grubunun hem de eşcinsel grubun fotoğraflarına karşılıklı olarak yer verilmiştir. Gazetelerde toplam 14 fotoğraf yer almıştır. Bu fotoğrafların tamamında eşcinseller haksızlığa uğramış, mağdur edilmiş bir grup olarak resmedilirken; taraftar grubu ellerinde taş ve sopalarla, saldırgan bir şekilde slogan atarken gösterilmiştir. Bu çerçevede, kullanılan fotoğrafların haber başlıkları, haber girişleri ve haber anlatısında sunulmaya çalışılan tema ile bütünlük gösterdiği tespit edilmiştir.

4.1.2. Şematik Yapı İncelemesi

Şematik yapı durum ve yorum olmak üzere iki bölümde incelenmektedir. Durum bölümünde haber ana olayın sunumu, sonuçlar, ardaan ve bağlam bilgisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Şematik yapı unsurlarından ana olayın sunumuna bakıldığında, ana olayın haber girişinde sunulduğu görülmektedir.

4.1.2.1. Ana Olayın Sunumu ve Sonuçlar

İncelenen gazetelerin haber girişlerinde, LGBTT bireylerin yürüyüşe geçmek istemeleri ve Bursaspor taraftarı bir grubun bu yürüyüşü engelleme girişimi ana olay olarak sunulmuştur. Taraftar grubunun karşı protesto gösterilerinin şiddete dönüşmesi üzerine polis müdahale etmiş ve bu nokta gazeteler tarafından haber değerliliği ölçütleri çerçevesinde önemli görülmüştür. Olayın sonuçları da haber değerliliği ile yakından ilgilidir. van Dijk'a göre olayların sonuçlarının önemi, haber olmalarında etkili olmaktadır (Özer, 2001a: 92). Bu açıdan yan anlam düzeyinde yapılan bir çözümlemeyle haberlerde temel olarak ortaya şu sonuç çıkmaktadır: Türkiye'de eşcinsellik toplumun kabul edebileceği bir gerçeklik değildir. Bu tür bir yöneliminiz olduğunda ve bu yönde haklarınızı savunmak için anayasal bir hakkı

kullanmak istediğinizde toplumsal normların bekçisi olan halk tarafından gerekli önlemler alınır ve kolluk güçleri bile buna engel olamaz.

Başlıklarda ve haber girişinde bu yönde kurulan anlam haber metninde de etkisini göstermiş ve haber değerliliği şiddet üzerinden kurulmuştur. LGBTT bireylerin maruz kaldıkları şiddet eylemleri münferit bir karşı eylem gibi yansıtılmıştır.

4.1.2.2. Ardalan ve Bağlam Bilgisi

van Dijk'a göre ardalan bilgisi olayların sosyal ve politik yönüdür, yapısal ve tarihseldir (Özer, 2001b: 122). İncelenen haberlerde ardalan ve bağlam bilgisine yeterince yer verilmediği, olayların neden yaşandığına ilişkin okuyucuya bir açıklama yapılmadığı görülmüştür. Cumhuriyet, Hürriyet, Sabah, Vatan ve Zaman gazetelerinde olayların neden yaşandığına ilişkin bir sorunun sorulmadığı, LGBTT bireylerin niçin eylem yapmak istediklerinin açıklanmadığı tespit edilmiştir. Bugün, Milliyet ve Radikal gazetelerinde ise LGBTT bireylerin yapmak istedikleri eylemin ardalanında yer alan, Gökkuşuğu Derneği'nin ahlaka aykırı olduğu gerekçesiyle kapatılması talebine az da olsa değinilmiştir:

Yürüyüş "Travestileri, Transeksüelleri, Geyleleri, Lezbiyenleri Koruma, Yardımlaşma ve Kültürel Etkinlikleri Geliştirme Derneği"nin kapatılmak istenmesini protesto için düzenlenmişti. (Bugün, 7 Ağustos 2006)

Bursa'da mart ayında Travestileri, Transeksüelleri, Geyleleri, Lezbiyenleri Koruma, Yardımlaşma ve Kültürel Etkinlikleri Geliştirme Derneği adıyla kurulan ve kısaca Gökkuşuğu adını kullanan derneğin 'ahlaka aykırı' olduğu gerekçesiyle kapatılması için Bursa Valiliği'nce dava açıldı. (Milliyet, 7 Ağustos 2006)

İzmir Valiliği'nin 'ahlaka aykırı' olduğu gerekçesiyle kapatma davası açması üzerine Bursa'da eylem yapmak isteyen Gökkuşuğu Derneği'ne Bursaspor taraftar dernekleri tepki gösterdi. (Radikal, 7 Ağustos 2006)

Sözü edilen 3 haberde LGBTT bireylerin protesto yürüyüşü yapma nedenleri Gökkuşuğu Derneği'nin 'ahlaka aykırı' olması bağlamında sunulmuş, Valiliğin talebi sorgulanmazken, Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun karşı eylemlerini önceden planladıklarına da değinilmemiştir. İncelenen haberlerin okuyucunun kendi bakış açısını geliştirmesine fırsat tanıyacak bir bağlamda sunulmadığı belirlenmiştir. Olay

Türkiye’de farklı cinsel yönelimlerin herhangi bir ifade özgürlüklerinin olamayacağı bağlamında haberleştirilerek okuyucuya sunulmuş ve egemen normların yeniden üretimine katkı sağlanmıştır.

4.1.2.3. Haber Kaynakları ve Olay Taraflarının Değerlendirmeleri

İncelenen haberlerde, haberlere muhabirin kendi gözlemlerinin kaynaklık ettiği, bir diğer deyişle haberlerde birinci el kaynağa başvurulduğu görülmüştür. Kanıt niteliği taşıyan belge, doküman gibi ikinci el kaynaklar ise kullanılmamıştır. Cumhuriyet, Hürriyet, Milliyet, Radikal ve Zaman gazetelerinin haberlerinde Gökkuşığı Derneği Başkanı Öykü Evren’in açıklaması gibi anonim olmayan bir kaynağa başvurulmuştur. Sadece Hürriyet gazetesinin haberinde Dernek Başkanı Evren’in yapmış olduğu basın açıklamasının detaylarına yer verilmiştir:

Polis legal olan gösteriyi engelleyenleri durduramadı. Eğer biz de çıkmış olsaydık, 3- 5 kişi ölürdü. Kavga ve savaş istemiyoruz. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Ancak haber metninin sonunda haber kaynağı Öykü Evren hakkında, habere konu edilen olay ile ilgisi olmayan bazı kişisel bilgiler verilerek kaynağın güvenilirliği konusunda okuyucuda bir izlenim yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir:

Gökkuşığı Derneği’nin başkanlığını yapan ve Öykü takma adıyla tanınan 34 yaşındaki Ömer Evren, İmam Hatip Lisesi’nde okudu. Buradan ayrılıp Yalova Lisesi’ni dışarıdan bitiren Ömer Evren, kazandığı Uludağ Üniversitesi’ni de bıraktı. Ailesinin aldığı Yeşil Kart ile cinsiyet ameliyatı olmak için Sağlık Bakanlığı’na başvuran Ömer Evren, olumsuz yanıt alınca Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’ne başvurdu, ancak henüz sonuç alamadı. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Cumhuriyet gazetesinin haberinde ise Gökkuşığı Derneği Başkanı Öykü Evren’in açıklamasına doğrudan yer verilmezken, Bursasporlu Esnafın Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Fevzinur Dünder’in açıklamalarına yer verilmiştir:

Eşcinseller Bursa’da buluşacakmış. Gitsinler başka yerde buluşsunlar. Osmanlı’nın payitahtı olan Bursa’da böyle bir yürüyüşü kabullenemiyoruz. (Cumhuriyet, 7 Ağustos 2006)

Haber metinlerinde olayın ana tarafları olarak “eşcinseller” ve “Bursaspor taraftarları/sporseverler” gösterilmiştir. Haber metinlerinde protesto yürüyüşünün güvenliğini sağlamakla görevli polis, valilik ve devletin ilgili organları ise olayın

tarafı olarak nitelendirilmemeye çalışılmış ya da okuyucu tarafından olay ile ilgili sorumluluklarının sorgulanması engellenmiştir. Örneğin; Sabah gazetesinin haberinde “Polisin geniş güvenlik önlemi aldığı” ifadesi ile yürüyüşün gerçekleşmemesinde polisin ihmali olmadığı vurgulanmıştır.

Haber metinlerinde LGBTT bireylerin gösterilerinin engellendiği, geldikleri şehirlere geri gönderildikleri belirtilmiş, ancak LGBTT bireyleri kimin geri gönderdiği ya da eylemlerini kimin engellediği vurgulanmamıştır. Haber metinlerinde polis ve devletin kurumları kurgunun içine yerleştirilmiş, ancak isimlerinin metnin içinde sıklıkla kullanılmasından kaçınılmıştır. Ayrıca metinlerde LGBTT bireylerin valilikten izin aldıkları belirtilmiş, böylece valilik devletin meşru bir kurumu olarak sunulmuştur. Hürriyet gazetesinin haberinde LGBTT bireylerin izinli eylemlerini gerçekleştiremedikleri “yürüyemediler” sözcüğü ile vurgulanırken, anayasal bir hakkın kullanılamaması ve devletin bu hakkın kullanılması konusunda gerekli önlemleri alamamış olması, polisin bu konuda yetersiz kalması konu edilmemiştir.

4.2. Mikro Yapı

Haber metninin mikro yapısının çözümlenmesinde; sentaktik çözümleme, bölgesel uyum, sözcük seçimleri ve retorik çözümlenmeleri yapılmaktadır. Cümlelerin yapılarına, basit/karmaşık, etken/edilgen durumlarına, sözcük seçimlerine, haber metninde ardı ardına gelen cümleler ile oluşturulmaya çalışılan nedensel, işlevsel ve referansal ilişkilere, haberin inandırıcılığının sağlanması için kullanılan sayısal verilere, taraf ve tanık ifadelerine, fotoğraflara, tırnak içinde aktarılan görüşlere vb. unsurlara bakılmaktadır (Özer, 2001a: 83, 84).

4.2.1. Sentaktik Çözümleme

Sentaktik çözümlemede haberde yer verilen cümlelerin yapılarına, öznenin nasıl konumlandığına ve cümlelerin nasıl kurulduğuna bakılmaktadır.

Valilikten izinli 1’inci Bursa Eşcinseller Buluşması için toplanan eşcinseller, protestolar nedeniyle 3 metre bile yürüyemedi. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

[...] yüzlerce Bursasporlu ile kendilerine destek veren Ankaragücü taraftarları yürüyüşe engel oldu. (Sabah, 7 Ağustos 2006)

Yürüyüşün iptal edilmediği haberini alan taraftarlar dernek binası önünde ‘Teksas grubu burada kırolar nerede’, ‘Bir avuç i.. dua edin polise’ sloganları atarak gösteriye başladı. (Vatan, 7 Ağustos 2006)

Örnek haber metinlerinde LGBTT bireylerin eylemlerinin edilgen yapıyla verildiği görülmüştür. Öte yandan Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun eylemlerinin anlatıldığı cümleler genellikle etken yapıyla verilmiştir. Haber metinlerinde kurulan cümleler aracılığıyla LGBTT bireyler kendi iradelerini ortaya koyamayan kişiler olarak kurgulanmış; yürüyemeyen, gönderilen, esir edilen edilgen özneler olarak sunulmuştur. Ancak Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun eylemlerinin kolluk güçleri tarafından engellenmesi gerektiği, anayasal bir hakkın gasp edildiği vurgulanmamıştır.

4.2.2. Bölgesel Uyum

Bölgesel uyumda haber metinlerini oluşturan cümleler nedensel, referansal ve işlevsel ilişkiler çerçevesinde değerlendirilmektedir. Nedensel ilişkide ardı ardına gelen cümleler içindeki nedensel bağlara, işlevsel ilişkide genel ifadeli bir cümlenin bir sonraki cümlede açıklanıp açıklanmadığına, referansal ilişkide ise bir cümlede yer alan bir kavramla sonraki cümle arasında bağ kurulup kurulmadığına bakılmaktadır. Haberin retoriğinde ise haberin inandırıcılığının sağlanması için kullanılan sayısal veriler, taraf ve tanık ifadeleri, fotoğraflar, tırnak içinde aktarılan görüşler vb. unsurlar incelenmektedir (Özer, 2001a: 83, 84).

İncelenen haber metinlerinde daha çok nedensel ve işlevsel ilişkiye dayalı bir anlatımın kurulduğu tespit edilmiştir. Örnek haber metinlerinde bu nedensel ilişki açık bir şekilde görülebilir:

Bursa’da Gökkuşluğu Derneği’nin valilikten izinli 1’inci Bursa Türkiye Eşcinseller Buluşması için toplanan eşcinseller, protestolar nedeniyle 3 metre bile yürüyemeden dernek binasına dönmek zorunda kaldı. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Hürriyet gazetesinin bu haberinde eşcinsellerin neden toplandıkları ve neden yürüyemedikleri cümle içinde açıklanmış ve nedensel bir ilişki kurulmuştur. Aynı haberin devamında da işlevsel ilişki türüne örnek cümleler kullanılmıştır:

Dün Setbaşı Köprüsü üzerinde başlayıp, 150 metre uzaklıktaki Kent Müzesi önünde basın açıklamasıyla sona ermesi planlanan yürüyüş, sabahtan itibaren kentte tepkiye

neden oldu. Bursaspor- Ankaragücü maçına gitmek için Setbaşı Köprüsü'nde toplanan yaklaşık 500 kişilik grup, yürüyüşün iptal edilmesini isteyerek, Gökkuşuğu Derneği önüne geldi. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Haber metninde yürüyüşün kentte tepkiye neden olduğu vurgulanırken, cümlelerin açılımı bir sonraki cümlede gerçekleştirilmiştir. Bu iki örnekte kurulan nedensel ve işlevsel ilişkilerle olayın tarafları, tepkiyi veren grup ve tepkinin nedeni açıklanmıştır. Böylece haber anlatısında kullanılan ve LGBTT bireylerin şiddet görmesini toplumsal normlara uygun kabul eden dil pekiştirilmiştir.

4.2.3. Sözcük Seçimleri

Sözcük seçimleri sosyal aktörler hakkında toplumdaki yaygın inanç ve ideolojileri ortaya koyması açısından çözümlemenin en önemli bölümlerinden biridir. Seçilen sözcükler habercinin sahip olduğu dünya görüşünü yansıtması açısından oldukça önemlidir. Haberin sunumunda aynı insanın terörist ya da özgürlük savaşçısı olarak tanımlanabilmesi, muhabirin ve gazetenin ideolojisini ve de bağlı oldukları ideolojik atmosferi göstermektedir. Sözcük seçimleri haber söyleminin mikro yapıları içinde anlamın oluşmasıyla doğrudan ilişkilidir ve okuyucunun olaylar hakkında genel bir çerçeve kurmasını sağlar (Özer, 2008: 417).

Haber metinlerinin tamamında LGBTT bireyler, eylem için Bursa'ya gelen sivil toplum örgütleri ve siyasal parti üyelerinden oluşan grup 'eşcinsel' olarak tanımlanmıştır. Eyleme engel olma üzere toplanan grup ise Bursaspor ile ilişkisi dolayısıyla sporla özdeşleştirilerek, ' taraftarlar' ve 'sporseverler' olarak tanımlanmıştır.

"Yürüyüşün yapılmasını istemeyen bir grup Bursaspor taraftarı" (Bugün, 7 Ağustos 2006)

"Yürüyüşe başlamak isteyen birkaç eşcinsel" (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

"Bursaspor taraftarı 500 kişilik grup", "150 eşcinsel" (Milliyet, 7 Ağustos 2006)

"Yürüyüşün iptal edilmediği haberini alan Bursaspor taraftarları" (Radikal, 7 Ağustos 2006)

"Sporseverler eşcinsel yürüyüşünü engelledi" (Sabah, 7 Ağustos 2006)

"Bir grup Bursaspor taraftarı ve esnaf", (Vatan, 7 Ağustos 2006)

“Yaklaşık bin kişilik Bursasporlu taraftar”, “Yürüyüş yapmak isteyen travestiler”
(Zaman, 7 Ağustos 2006)

LGBTT bireyler bazı haber metinlerinde ise “dönme, kıro, ibne” gibi hakaret içerikli sözcüklerin doğrudan aktarma yöntemiyle kullanılmasıyla tanımlanmıştır.

Göstericiler sık sık “Bursalılar burada, travestiler nerede?” sloganı attı. (Sabah, 7 Ağustos 2006)

[...] taraftarlar dernek binası önünde ‘Teksas grubu burada kırolar nerede’, ‘Bir avuç i.. dua edin polise’ sloganları atarak gösteriye başladı. (Vatan, 7 Ağustos 2006)

‘Bir avuç dönme’ (Vatan, 7 Ağustos 2006)

[...] taraftarlar Travestilere ölüm diye bağırarak küfretti. (Zaman, 7 Ağustos 2006)

Hakaret içerikli sözcükler kullanılarak yapılan tanımlamalar, doğrudan aktarma yöntemiyle yapılmış olsa bile toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesine katkı sağlamış, dolayısıyla bu ifadelerin aktarılmasıyla ideolojik bir üretim yapılmıştır. Ayrıca Sabah gazetesinin haberinde olduğu gibi, şiddete varan eylemlerle LGBTT bireylerin anayasal haklarını ihlal eden grup “sporseverler” olarak nitelendirilerek, okuyucunun grubun iyi niyeti konusunda ikna edilmeye çalışıldığı tespit edilmiştir.

4.2.4. Haberlerin Retoriği

Fotoğraflar, sayısal veriler, alıntılar vb. pek çok unsur haberlerin inandırıcılığını artırmak ve okuyucunun haber anlatısıyla verilen ana temayı içselleştirmesini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır. Haberi sunarken verilen fotoğraflar, haberde verilmek istenen temayı anlatan önemli bir unsur olarak ele alınmaktadır.

İncelenen haberlerde, en çok fotoğrafa yer veren Hürriyet gazetesinin haber anlatısı ile fotoğrafların birbirlerini tamamlayacak şekilde kurgulandıkları görülmüştür. Fotoğraflarda eşcinseller polis eşliğinde yürürken, otobüs içinde beklerken ve dernek binasında açıklama yaparken gösterilmiştir. Öte yandan, Bursaspor taraftarları ellerinde sopalar ve döner bıçakları ile tepkili ve saldırgan bir grup olarak resmedilmiş, fotoğraflar haber anlatısında kurulan şiddet temasını desteklemiştir. Bugün ve Milliyet gazetelerinin haberinde de benzer şekilde

eşcinsellerin mağdur durumlarını pekiştiren resimler kullanılırken, Bursaspor taraftarları saldırgan ve öfkeli bir grup olarak resmedilmiştir.

Olayın taraflarının şiddeti yaratan ve şiddete maruz kalan şeklinde resmedilmesi, haber anlatısında okuyucuya aktarılmaya çalışılan, “Türkiye’de eşcinselliğin kabul edilebilir bir cinsel yönelim olmadığı” şeklindeki ana fikir ile örtüşmektedir. Haberlerin genelinde Türkiye’de eşcinselliğin toplumsal normlara uygun olmadığı, toplumun kabul edebileceği bir gerçekliği yansıtmadığı, bu gibi yönelimlere toplum tarafından şiddetle karşılık verilebileceği vurgulanmış, toplumsal cinsiyet normları üzerinden egemen ideolojinin yeniden üretimine katkı sağlanmıştır.

Haber metinlerinde inandırıcılığı artırmak için sayısal verilere de başvurulduğu tespit edilmiştir:

Bursa’da [...] eşcinseller, protestolar nedeniyle 3 metre bile yürüyemeden dernek binasına dönmek zorunda kaldı. İstanbul’dan 2, Ankara’dan da 1 otobüsle Bursa’ya gelen 150 eşcinselin katılacağı yürüyüş iptal edildi. [...] Bursaspor- Ankaragücü maçına gitmek için Setbaşı Köprüsü’nde toplanan yaklaşık 500 kişilik grup, yürüyüşün iptal edilmesini isteyerek, Gökkuşığı Derneği önüne geldi. (Hürriyet, 7 Ağustos 2006)

Yaklaşık 500 vatandaşın bina önünde birikmeye başlaması üzerine polis yürüyüşçülerin dışarı çıkmasına izin vermedi. (Sabah, 7 Ağustos 2006)

Gökkuşığı Derneği’nin düzenlediği Eşcinseller buluşması için çeşitli kentlerden 150 eşcinsel Bursa’ya geldi. (Vatan, 7 Ağustos 2006)

[...] yaklaşık bin kişilik Bursasporlu taraftar derneğin bulunduğu Atatürk Caddesi’ne gelerek travestiler aleyhine slogan attı. (Zaman, 7 Ağustos 2006)

Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun 500 kişi olduğu bilgisi neredeyse tüm gazeteler tarafından kullanılmış, sadece Zaman gazetesi sayıyı “yaklaşık bin kişi” olarak vermiştir. Ayrıca Hürriyet, Milliyet ve Vatan gazetelerinde LGBTT bireylerden oluşan grubun 150 kişi olduğu bilgisine de yer verilmiştir. Böylece haberde sunulan olayın tarafları arasındaki sayısal eşitsizlik de vurgulanmıştır. Hürriyet gazetesinin haberinde, olayın taraflarına ilişkin sayısal bilgiler verildikten sonra, LGBTT bireylerin protestolar nedeniyle “3 metre bile” yürüyemedikleri belirtilerek, okuyucuyu taraflar arasındaki sayısal farkın yarattığı dolaylı sonuca götürecek bir çerçeve çizilmiştir.

Sonuç

Günümüzde medyanın liberal-çoğulcu yaklaşımlar tarafından kendisine atfedilen “4. Güç” işlevini yerine getirip getiremediği oldukça tartışmalı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın bu işlevi yerine getirmesi için öncelikle haberleri objektif olarak yansıtması gerektiği varsayımından yola çıkılmaktadır. Bu çerçevede, medyaya yöneltilen en önemli eleştirilerden biri medyanın etik kuralları ihlal ettiği, profesyonel haber üretim normlarına uymadığı yönündedir. Bu tartışmalarda medyanın ideolojik yönüne, toplumsal normların yeniden üretimindeki rolüne değinilmemektedir.

Bu çalışmada, Türkiye’de yazılı basının, iktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan toplumsal normların yeniden üretiminde oynadığı rol ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu rol yazılı basının 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa’da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün Bursaspor taraftarı bir grup tarafından şiddete varan eylemlerle engellenmesi olayı bağlamında değerlendirilmiştir.

Çalışmada, medyanın devletin/siyasal iktidarın toplumsal cinsiyet normlarını ve heteroseksist cinsiyet rejimini meşru ve tek cinsel model olarak yeniden ürettiği varsayımından yola çıkılmıştır. Bu açıdan modern toplumları disiplin toplumları olarak tanımlayan Foucault’nun disiplin toplumlarında normların medya aracılığıyla yeniden üretildiği yönündeki yaklaşımı ve söylemin oluşturulmasına ilişkin görüşleri çalışmada kuramsal temel olarak kullanılmıştır. Çalışmada haberin söyleminde yer alan ideolojik unsurların ortaya konulabilmesi için, metin dilbilimi bulgularına dayanarak gazete haberleri inceleyen ve haberi kamu söyleminin bir formu olarak kabul eden Teun A. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli kullanılmıştır. van Dijk’in eleştirel söylem çözümlemesi modeli haberin yapısını ve ideolojik sunumunu ortaya koyması, diğer yaklaşımlardan daha kapsamlı ve sistematik bir yaklaşım sunması açısından tercih edilmiştir.

Türkiye’de 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa’da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesi olayı ile ilgili haberler incelendiğinde, öncelikle haberlerin bir şema aracılığıyla okuyucuya aktarıldığı saptanmıştır. Bu şema içinde

başlıklar, haber girişleri, spotlar, ana olay vb. unsurlar yer almaktadır. İncelenen haberlerde görüldüğü üzere bu unsurların sunumunda da medyanın toplumsal normların yeniden üretilmesine katkıda bulunduğu görülmektedir. Haberler toplumun meşru kabul ettiği cinsel normlara uymayan farklı cinsel yönelimli kişilerin toplum tarafından şiddete varan eylemler ile engellenmesi şeklinde yorumlanabilecek bir olay örgüsü üzerinden kurgulanmıştır. Haberler şiddeti uygulayan taraf ve şiddetten korkup saklanan tarafın tezatlığı üzerinden oluşturulmuştur. Böylece söz konusu haberler ile medya, devletin/siyasal iktidarın toplumsal cinsiyet normlarını ve heteroseksist cinsiyet rejimini meşru ve tek cinsel model olarak yeniden üretmiştir.

Haberde toplumsal cinsiyet normlarının ve heteroseksist cinsiyet rejiminin yeniden üretilmesinin nedenlerinin başında, haberin okuyucu ile buluştuğunda alternatif anlamların ortaya çıkmasını sağlayacak, zengin ve karmaşık okumalara izin vermeyen kapalı bir metin türü olması gelmektedir. Umberto Eco'ya göre bir medya ürünü olan haber kapalı metin türüne girmektedir. Bu özelliği ile haber resmi söylemin ifadelerinden oluşmakta ve egemen ideolojinin direktmesi ile alternatif anlamlara kapanmaktadır. Çünkü haber metni belirli kaynakların görüşleri ile üretilmekte ve bu kaynaklar da egemen ideolojinin görüşlerini yansıtmaktadır (Özer, 1999: 124-125). Bennett ve Edelman'a göre, haberlerde seçilmiş malzemelerle geleneksel bir kurgu inşa edildiği için anlatısal kapanma söz konusudur. Mevcut inançları ve düşünceleri destekleyen, geliştiren anlatısal kapanma, olası diğer kurguların okuyucu tarafından dışlanmasını sağlamaktadır (Özer: 125).

Başlıkların, haber girişlerinin ve fotoğrafların belirli bir formatla sunulmasıyla oluşturulan haber şeması okuyucu için bir yorum çerçevesi hazırlamakta ve okuyucu olaylara bu çerçeveden yaklaşmaktadır (Özer: 142). Bu bağlamda 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa'da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesi olayı ile ilgili haberler üzerinden yapılan çözümlemede, haberlerde bir anlatısal kapanma olduğu ve haberlerin tipleştirildiği saptanmıştır.

Haber metinlerinde polis, hukuk ve düzeni sağlamakla görevli meşru bir kolluk gücü olarak sunulmuş, ancak olayla ilgili sorumluluğu sorgulanmamıştır. Düşünceyi yayma ve açıklama özgürlüğü kapsamında, izinli bir protesto yürüyüşü

düzenlemek isteyen LGBTT bireylerin söz konusu anayasal hakları devletin güvencesindedir. Ancak haber metinlerinde bu hakkın kullanılması için polisin üzerine düşen görevi yerine getirip getirmediği, Bursaspor taraftarlarından oluşan grubun yürüyüşün yapılacağı tarihten günler önce yaptıkları saldırgan açıklamalara rağmen polisin bu eylem planlarından neden önceden haberdar olmadığı ve gerekli önlemleri almadığı tartışmalı konulardır. Bu yönde bir sorgulamanın ya da eleştirinin haber metinlerinde yer almadığı görülmüştür.

Haber metinlerindeki en önemli sorunlardan biri de haberlerde ardaan ve bağlam bilgisine yer verilmemiş olmasıdır. Ardaan ve bağlam bilgisi olayların sosyal ve politik yönünü gösterirken, olayların neden yaşandığına ilişkin bir sorunun sorulmasını da sağlamaktadır. Bu sayede haberler okuyucunun kendi bakış açısını geliştirmesine fırsat tanıyacak bir bağlamda sunulmaktadır. Ancak incelenen haber metinlerinde, olayın Türkiye’de farklı cinsel yönelimlerin herhangi bir ifade özgürlüklerinin olamayacağı bağlamında haberleştirildiği ve okuyucuya sunulduğu tespit edilmiştir. Okuyucuya, olaylara farklı açıdan bakma olanağı vermeyen bu haber şeması, iktidarın birey üzerinde tahakküm kurmasını sağlayan egemen normları yeniden üretmektedir.

Sonuç olarak, farklı siyasal çizgileri temsil ettiği ve farklı ideolojik atmosferlere sahip olduğu düşünülen gazetelerin haberleri üzerinde yapılan çözümleme; haberlerin genelinde okuyucuya belirli bir çerçeve sunulduğu, tipleştirilmeye gidildiği ve toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretildiği tespit edilmiştir. Türkiye’de yazılı basın, 6 Ağustos 2006 tarihinde Bursa’da LGBTT bireylerce yapılması planlanan yürüyüşün engellenmesi olayı bağlamında, egemen cinsiyet normlarının meşruluğunu onaylarken, yeniden üretilmesine katkı sağlamıştır.

KAYNAKÇA

- AKAY, Ali (1995). Michel Foucault: İktidar ve Direnme Odakları, İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- BÜYÜKKANTARCIOĞLU, S. Nalan (2012). Söylem İncelemelerinde Eleştirel Dilbilimsel Boyut: Eleştirel Söylem Çözümlemesi ve Ötesi, Ömer Özer (Ed.), Haberi Eleştirmek, Konya: Literatürk.

- DİNÇEL, B. (2006). Bursada Eşcinsel Saldırıda Taraftar Vardı!, <http://bianet.org/bianet/bianet/83361-bursada-escinsel-saldirida-taraftar-vardi>, Erişim Tarihi: 28.02.2013.
- FOUCAULT, Michel (1987). Söylemin Düzeni, (Çev. Turhan Ilgaz,) İstanbul: Hil Yayın.
- FOUCAULT, Michel (1993). Cinselliğin Tarihi, (Çev. Hülya Uğur Tanrıöver,), İstanbul: AFA Yayınları.
- KESKİN, Ferda (2012). Michel Foucault İktidarın Gözü: Seçme Yazılar 4, (Çev. Işık Ergüden,), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- MEGİLL, Allan (1998). Aşırılığın Peygamberleri, (Çev. Tuncay Birkan,), Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- MERGUOİR, J. G. (1986). Foucault, (Çev. Nurettin Elhüseyni,), İstanbul: AFA Yayınları.
- ÖZER, Ömer (1999). “Haber Söylemi: Türk-Yunan İlişkilerine Yönelik Haberlerin Türk Basınında Sunumu”, İletişim, Sayı:1, s. 121–150.
- ÖZER, Ömer (2001a). Haber Söylem İdeoloji: Eleştirel Haber Çözümlemeleri, Konya: Literatürk Yayınevi.
- ÖZER, Ömer (2001b). “Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basınında Sunumu”, İletişim, Sayı: 9, s. 109–136.
- ÖZER, Ömer (2008). “İdeolojik Atmosferin Kapsama Alanı: Bozüyük Olaylarının Ortadoğu ve Ülkede Özgür Gündem Gazetelerinde Sunumu Örneğinde Haber Söyleminde Yapılan İdeolojik Üretime İlişkin Yeni Bir Çözümleme”, Türkiye'de Sivil İtaatsizlik Toplumsal Hareketler ve Basın (Der: E. Dağtaş). Ankara: Ütopya Yayınevi, s. 377–432.
- REVEL, Judith (2012). Foucault Sözlüğü, İstanbul: Say Yayınları.
- URHAN, Veli (2000). Michel Foucault ve Arkeolojik Çözümleme, İstanbul: Paradigma Yayınları.

van DİJK, Teun A. (1988). *New Analysis: Case Studies of International and National News in the Press*, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.

TİMUR, Taner (2005). *Felsefi İzlenimler. Sarte, Althusser, Foucault, Derrida*, Ankara: İmge Kitabevi.

Gazeteler

Bugün, “Yürüyüş ‘güvenlik’ gerekçesiyle iptal”, 7 Ağustos 2006, s. 9.

Cumhuriyet, “Bursa’da yürüyüş gerginliği”, 7 Ağustos 2006, s. 3.

Hürriyet, “3 metre bile yürüyemediler”, 7 Ağustos 2006, s. 14.

Milliyet, “Eşcinseller yürüyemedi”, 7 Ağustos 2006, s. 5.

Radikal “Bursa’da tehdit edilen eşcinseller yürüyemedi”, 7 Ağustos 2006, s. 3.

Sabah, “Sporseverler eşcinsel yürüyüşünü engelledi”, 7 Ağustos 2006, s. 5.

Vatan, “Bir avuç dönme dua edin polise”, 7 Ağustos 2006, s. 3.

Zaman, “Gökkuşuğu Derneği’nin yürüyüşü iptal”, 7 Ağustos 2006, s. 3.